

Sarajevo, 5. maj 2006.

Utvrđivanje istine nakon sukoba: trenutne inicijative i perspektive na Zapadnom Balkanu

ULOGA SUDOVA U UTVRĐIVANJU ISTINE

govor sudije Volfganga Šomburga
sudija žalbenog veća MKTJ i MKTR¹

Non est iustitia, non est veritas.

Nema pravde, nema istine. Sudiji je veoma teško da pomiri ove dve osnovne maksime rimskog prava sa mandatom koji je poveren sudijama MKTJ.

Da, istina je da nikada neće postojati savršena pravda. Takođe je istina da neće postojati apsolutna istina. Ovo nije samo zato što svi imaju pravo na svoju istinu već i zato što nemamo mandate istoričara niti možemo da odredimo šta predstavlja pravdu u konkretnom slučaju. Međutim, ono što ću vam sada reći je od najveće važnosti. Ono što mi moramo da uradimo jeste da se što više približimo **i jednom i drugom; i pravdi**, a posebno **istini**.

Postoji obaveza da se tako postupa jer **ne postoji pravda bez istine niti održivi mir bez pravde**. Ovaj poznati trougao – istina, pravda i mir – predstavlja (kao što je rekao generalni sekretar Kofi Annan) osnovu našeg tribunala. On postoji u svim svetskim društvima i religijama.

Voleo bih da vreme koje mi je ograničeno iskoristim da
ukratko izložim sledeće:

- dostignuća MKTJ u prošlosti:
- bitne prepreke međunarodnih krivičnih sudova koje prate određene zadatke traženja istine;
- određene probleme koji potiču iz sistema precedentnog prava; i konačno
- načine da se sprovede uspešna tranzicija gde bi Bosna i Hercegovina, kao jedna demokratska evropska država, konačno uspostavila odgovornost u pogledu nezavisnog i nepristrasnog sudstva.

Dostignuća MKTJ u prošlosti

Osnivanje **međunarodnog krivičnog suda** je predstavljalo obavezu. Vi mnogo bolje znate šta bi se dogodilo da takav sud nije osnovan. Sama činjenica da je, na osnovu prikupljenih dokaza, većina visokih političkih i vojnih vođa bila prinuđena da napusti svoje pozicije i da se ili skrivaju ili budu prebačeni u pritvor u Hagu, predstavlja jedinstveno dostignuće. Dalje, “bilo bi strašno da međunarodni sud nije osnovan jer bismo živeli u verovanju da se mogu počinuti masovni zločini, a proći **nekažnjeno**”.

---

¹ Govor sadrži lične stavove sudije Volfganga Šomburga i ne mogu se pripisati ni jednom *ad hoc* tribunalu Ujedinjenih nacija. Uzima se u obzir samo ono što je rečeno.

Ovj citat potiče ni od koga drugog do g. Blaškića, koji je sam sebe osudio za ratne zločine²

Čvrsto sam uveren da je dosadašnji rad MKTJ pokazao da međunarodni krivični sudovi mogu da rade tako da pravda bude zadovoljena. Na primer, neki vodeći političar ili vojni oficir, bez obzira na svoju poziciju, ukoliko je osuđen, može konačno da se nazove imenom koje mu najviše doliči, a to je npr. ubica, silovatelj ili ratni zločinac. Međutim, kao što svi znamo, ostalo je još mnogo toga da se uradi pre nego što se pred lice pravde izvedu oni, koji sebe smatraju “nedodirljivim”.

Od samog početka svog rada, MKTJ se trudi da obezbedi detaljan prikaz događaja u bivšoj Jugoslaviji. Ovo se posebno odnosi na genocid počinjen u Srebrenici, koji je bez ikakve sumnje dokazan prikupljanjem dokaza u brojnim slučajevima, tako da niko više ne može da poriče ovu činjenicu. MKTJ je u toj meri obavio svoj zadatak utvrđivanja činjenica da više nema prostora za bilo kakvu vrstu revizionizma.

Međutim, kako se presude MKTJ bave isključivo individualnom krivicom optuženih, u njima se sukobi u bivšoj Jugoslaviji analiziraju samo toliko koliko je to važno za pojedinačne slučajeve. Pribavili smo **više od 5 miliona dokumenata, a preko 4 000 lica** je saslušano pred sudom. Nema nikakve sumnje da ove impresivne brojke ne mogu da ubede one žrtve ili njihovu rodbinu koji još nisu saslušani pred nepristrasnim sudom pravde.

Moram reći da je meni, od izricanja pravične presude optuženom, mnogo upečatljivija sama činjenica da žrtve imaju priliku da pred sudom pričaju o svojim patnjama i izraze zahvalnost ne samo zato što su još žive već i za to što imaju priliku da se suoče sa osobama koje su nekad smatrane “nedodirljivim”. Nemojte me pogrešno shvatiti, svakako je ispravna odluka međunarodne zajednice ne samo da čuje istinu, već i da izrekne sankcije.³

Bitne prepreke međunarodnih krivičnih sudova koje prate određene zadatke traženja istine

"Istina" ima svoje sopstveno specifično značenje u kontekstu krivičnog suđenja.

Za razliku od stručnjaka za istoriju, tribunal ne može da se posveti utvrđivanju opšte slike, već mora da se koncentriše na događaje koje je tužilaštvo izdvojilo protiv određenih počinitelja.

Pored toga, **pravila krivičnog postupka** nalažu da se strogo držimo relevantnih dokaza.

Traženje materijalne istine pred tribunalom je dodatno ograničeno nekim **drugim proceduralnim načelima**. Voleo bih da vam ukažem na važnost **prava optuženog** između ostalog izloženih u čl. 21 Statuta MKTJ, koji delimično ponavlja prava optuženog navedena u čl. 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i čl. 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁴. Načelo ***in dubio pro reo*** do određene mere stvara neravnotežu u korist optuženog. Međutim to je potrebno i opravdano jer ljudsko biće može biti lišeno slobode samo u slučaju da sudija utvrdi krivicu van osnovane sumnje.

² Hrvatski nedeljnik «Globus», jul 2005.

³ Čl. 14 *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* od 16. decembra 1966. [UNTS Vol. 999, p. 171] utvrđuje da su “svi jednaki pred sudovima i sudovima pravde”.

⁴ Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda od 4. novembra 1950. u sadašnjoj verziji [GETS No. 0051].

I opet vas molim da me ne shvatite pogrešno: potpuno sam svestan da će neke žrtve, posebno one koje su na sebe preuzele teret svedočenja pred MKTJ, biti nezadovoljne ishodom određenog slučaja. Međutim, postoji obaveza da se optuženi delimično ili u potpunosti oslobodi optužbi umesto da rizikujemo da na osnovu dokaza koje imamo proglasimo krivim nevino ljudsko biće i lišimo ga slobode bez opravdanja. Svaka potraga za istinom u međunarodnom krivičnom postupku mora da bude u odgovarajućoj ravnoteži sa osnovnim pravima optuženog. **Pretpostavka nevinosti i načelo individualne krivice** su neprikosnoveni principi i ne mogu se zanemarivati.

Bilo bi pogrešno u ovom smislu govoriti samo o ograničenoj ulozi međunarodnog krivičnog suđenja u potrazi za istinom. Sudski krivični proces je zasnovan na ideji nepristrasnosti. Činjenice utvrđene u krivičnom postupku su morale da prođu mnoge stroge testove, što im daje veliki legitimitet. Neophodno je, međutim, imati u vidu, da se krivičnim suđenjima utvrđuje individualna krivica pojedinca i ono može da pokrije samo određene aspekte sukoba.

Konačno, moram vas podsetiti da su sudije u svakom pravnom sistemu u rukama tužioca. Kada ne postoji optužnica, ne može biti ni suđenja.

Određeni problemi koji potiču iz precedentnog pravnog sistema

Uloga sudija u oba *ad hoc* tribunala je, nažalost, krajnje ograničena. Pozicija u kojoj se nalaze sudije tribunala je slična poziciji sudija u zemljama koje su prihvatile precedentno pravo. Sudija je obavezan da konačnu odluku donese na osnovu činjenica koje su stranke iznele. Dakle, stranke su te koje prvenstveno odlučuju na šta treba sudija da obrati pažnju.

Po mom mišljenju, to je **isuviše pasivna pozicija** za sudiju u **međunarodnom krivičnom postupku**. Imajući u vidu kompleksnost ovih suđenja, sudija bi trebalo da bude obavešten i o drugim dokazima koji bi mogli biti relevantni za dati slučaj. To bi međutim podrazumevalo da sudije imaju pristup svim dokazima koji su dostupni u tribunalu, pre svega bazama podataka koje mogu da pretražuju tužioci, ali ne i sudije. Imajući u vidu da je misija tribunala uređena glavom **VII** Povelje UN, lično se ne osećam prijatno da odlučujem o sudbini optuženog (nekada i o ostatku njegovog života), a da nisam lično u mogućnosti da ocenim sve dostupne dokaze.

Jedno od veoma bitnih problema je pitanje **pogodbe**. Bez sumnje postoji prepreka da se prekine sa ćutanjem. Bez sumnje priznanje krivice može da bude izraz istinskog kajanja što se opet pred svim sudovima u svetu smatra olakšavajućom okolnošću pri određivanju visine kazne. Takođe je opšte prihvaćena pravična nagodba pod strogom kontrolom sudija. Međutim, ja sumnjam da nagodba može na bilo koji način da doprinese misiji pronalaženja istine i pravde pred međunarodnim krivičnim sudom.

Slučajevi prebacivanja

Na kraju, dozvolite mi da kažem nešto o **MKTJ slučajevima prebacivanja**. MKTJ je počeo sa prebacivanjem predmeta domaćim sudovima u državama na teritoriji bivše Jugoslavije. To mogu da povežem sa govorom visokog predstavnika Kristijana Švarc Šilinga pred Savetom bezbednosti UN 18. aprila 2006. kada je rekao “da bi se postigla uspešna tranzicija, ona podrazumijeva značajan princip: ODGOVORNOST”. Moram da podsetim da su same sudije tribunala pre samo pet godina donele odluku da

se postave vremenska ograničenja za rad *ad hoc* suda. Sudije su tražile od Saveta bezbednosti da prihvati izlaznu strategiju kojom bi se kompletna nadležnost prenela na države na teritoriji bivše Jugoslavije. Ova izlazna strategija se sada i realizuje. Neće biti novih optužnica. Nakon što se sasluša ostatak slučajeva i žalbi, sud će na svoju inicijativu da zatvori vrata.

Po mom mišljenju i politika prebacivanja osuđenika treba da se uskladi sa modernim krivičnim pravom i da se osuđenici, čiji slučajevi ispunjavaju uslove za prebacivanje, mogu da služe kaznu u svojim domovinama. To bi bilo u skladu sa osnovnim smernicama predstavljenim u *Evropskoj konvenciji o transferu osuđenih lica*⁵.

Preduslov je, međutim, demokratsko i nepristrasno pravosuđe. Naša Pravila procedure i dokazivanja predviđaju da se osuđenici mogu prebaciti samo u slučaju ako je u zemlji, kojoj predmet treba da se prebaci ili uputi (**transferred or referred**), zagarantovan pravičan i nepristrasan postupak, ako se ni u kom slučaju ne može izreći ili izvršiti smrtna kazna i, konačno, ukoliko kaznene jedinice u odnosnoj državi ispunjavaju minimum predviđenih uslova. U suprotnom, slučajevi se moraju prebaciti ili uputiti **transferred or referred** trećim državama, koje su voljne i imaju mogućnosti da ispune nadležnost.

Potrebno je da međunarodna zajednica, a posebno Evropska unija, uloži dodatne napore kako bi se ovi kriterijumi ispunili u svim delovima bivše Jugoslavije. Potrebno je da sve sudije, koje bi sudile u ovim slučajevima budu osposobljene da sude nepristrasno više od deset godina nakon zaključenja Dejtonskog sporazuma.

Dozvolite mi da u zaključku izrazim svoje nade da će se očekivanja međunarodne zajednice (takođe predviđena izlaznom strategijom) ipuniti. Preduslovi su čvrsto utvrđeni. Sve države na teritoriji bivše Jugoslavije su danas članice Saveta Evrope i samim tim su u obavezi da primenjuju Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, ali i konvencije koje regulišu efikasnu saradnju u krivičnim stvarima, posebno kada je reč o isporučivanju, prebacivanju osuđenih lica i drugih oblika obostrane pomoći. Prilika je jedinstvena i ne treba je propustiti - Dozvolite mi da svoj optimizam izrazim citirajući Geteove reči iz Ifigenije gde govori o temeljima evropskog humanizma:

"Alle menschlichen Gebrechen siihnet reine Menschlichkeit. "

"Za svaku ljudsku grešku i slabost plaća čisto čovečanstvo"

---

⁵ Evropska konvencija o transferu osuđenih lica usvojena 21. marta 1983 [CETS !\2]. Ratifikovale je sve države na teritoriji bivše Jugoslavije.